

ЮРИСДИКЦІЙНІ ОРГАНИ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ ТА ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Доповідач: Ярмач М.С. студентка групи Ю-85, СумДУ
Науковий керівник: Горевий В.І., доцент кафедри права

Розбудова в Україні ефективної моделі трудової правосуб'єктності вимагає якісно нових, більш чітких та ефективних підходів до правового становища органів та суб'єктів, які забезпечують дотримання положень актів трудового законодавства, прав та інтересів учасників правових відносин у трудовому праві. Особливої науково-правової ваги ця проблема набуває в умовах кодифікації трудового законодавства, ключовим завданням якої є формування цілісної та найбільш конструктивної моделі трудової правосуб'єктності [1, с. 64].

У цьому контексті слід зазначити, що така модель стосовно органів, які забезпечують дотримання трудового законодавства, визначається змістом їх юрисдикції відповідно до Конституції та законів України.

В юридичній літературі термін «юрисдикція» означає: 1) компетенцію судових органів щодо розгляду цивільних, кримінальних та ін. справ; 2) коло справ, які даний суд має право розглядати та вирішувати; 3) коло питань, що відносяться до компетенції держави або державної установи [2, с. 524].

Водночас, вчені трактують термін «юрисдикція» як 1) підсудність або право здійснювати судочинство; 2) вирішувати правові питання; 3) межі компетенції, правова сфера, на яку поширюються повноваження даного державного органу [3, с. 1082] або ж як встановлена законом сукупність повноважень відповідних державних органів вирішувати правові спори і справи про правопорушення, оцінювати дії особи або іншого суб'єкта з точки зору їх правомірності або, навпаки, неправомірності, застосовувати юридичні санкції до правопорушників [4, с. 447].

Термін «юрисдикція», виходячи із його етимологічного розуміння, можна трактувати: 1) як систему повноважень, якою, відповідно до норм права наділяються уповноважені органи влади; 2) систему повноважень з питань здійснення правосуддя, а також нагляду та контролю.

Буде доречним вказати, що такі підходи заслуговують уваги і щодо розуміння терміну «юрисдикція» у трудовому праві [1, с. 65].

У статті 55 Конституції зазначається, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Центральні органи державної виконавчої влади здійснюють контроль за додержанням законодавства про працю на підприємствах, установах та організаціях, що перебувають у їх функціональному підпорядкуванні.

Вищий нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів про працю здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

Громадський контроль за додержанням законодавства про працю здійснюють професійні спілки та їх об'єднання.

Державний нагляд за додержанням законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці здійснюють: Державна інспекція з питань праці; Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки; Державна інспекція техногенної безпеки України, органи та заклади санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я України.

Місцеві державні адміністрації і ради народних депутатів у межах відповідної території: забезпечують реалізацію державної політики в галузі охорони праці; формують за участю профспілок програми заходів з питань безпеки, гігієни праці і виробничого середовища, що мають міжгалузеве значення;

здійснюють контроль за додержанням нормативних актів про охорону праці.

З огляду на зазначене, обсяг та зміст трудової правосуб'єктності зазначених вище органів зумовлені їх повноваженнями відповідно до Конституції та законів України. Саме повноваження юрисдикційних органів визначають обсяг їх прав та обов'язків.

Ст. 231 КЗпП України встановлює, що у районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судах розглядаються спори за заявами:

1) працівника чи власника або уповноваженого ним органу, коли вони не згодні з рішенням комісії по трудових спорах підприємства, установи, організації (підрозділу); 2) прокурора, якщо він вважає, що рішення комісії по трудових спорах суперечить чинному законодавству.

У ст. 232 КЗпП України зазначається, що безпосередньо в районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судах розглядаються спори за заявами: 1) працівників підприємств, установ, організацій, де комісії по трудових спорах не обираються; 2) працівників про поновлення на роботі незалежно від підстав припинення трудового договору, зміни дати і формулювання причин звільнення, оплати за час вимушеного прогулу або виконання нижче оплачуваної роботи, за винятком спорів працівників, вказаних у частині третій статті 221 і статті 222 цього Кодексу; 3) керівника підприємства, установи, організації (філії, представництва, відділення та іншого відокремленого підрозділу), його заступників, головного бухгалтера підприємства, установи, організації, його заступників, а також службових осіб митних органів, державної податкової служби, яким присвоєно персональні звання, і службових осіб державної фінансової інспекції та органів державного контролю за цінами; керівних працівників, які обираються, затверджуються або призначаються на посади державними органами, органами місцевого самоврядування, а також громадськими організаціями та іншими об'єднаннями громадян, з питань звільнення, зміни дати і формулювання причин звільнення, переведення на іншу роботу, оплати за час вимушеного прогулу і накладання дисциплінарних стягнень, за винятком спорів працівників, вказаних у частині третій статті 221 і статті 222 цього Кодексу; 4) власника або уповноваженого ним органу про відшкодування працівниками матеріальної шкоди, заподіяної підприємству, установі, організації; 5) працівників у питанні застосування законодавства про працю, яке відповідно до чинного законодавства попередньо було вирішено власником або уповноваженим ним органом і виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства, установи, організації (підрозділу) в межах наданих ним прав. Безпосередньо в районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судах розглядаються також спори про відмову у прийнятті на роботу: 1) працівників, запрошених на роботу в порядку переведення з іншого підприємства, установи, організації; 2) молодих спеціалістів, які закінчили вищий навчальний заклад і в установленому порядку направлені на роботу на дане підприємство, в установу, організацію; 3) вагітних жінок, жінок, які мають дітей віком до трьох років або дитину-інваліда, а одиноких матерів – при наявності дитини віком до чотирнадцяти років; 4) виборних працівників після закінчення строку повноважень; 5) працівників, яким надано право поворотного прийняття на роботу; 6) інших осіб, з якими власник або уповноважений ним орган відповідно до чинного законодавства зобов'язаний укласти трудовий договір.

Іншим юрисдикційним органом в трудовому праві є Державна інспекція з питань праці, яка входить до складу Міністерства соціальної політики України та яка наглядає за охороною праці та проводить експертизу її умов.

Державна інспекція з питань праці та територіальні інспекції свою діяльність здійснюють у взаємодії з органами державного управління охороною праці, органами державної податкової служби, правоохоронними органами, місцевими органами державної виконавчої влади і органами місцевого самоврядування, профспілковими об'єднаннями, представниками сторін, які підписали галузеві, регіональні угоди та колективні договори.

Контроль за додержанням законодавства про працю здійснюють щодо основних інститутів трудового права: прийому на роботу; зміни умов трудового договору; припинення трудових правовідносин; ведення трудових книжок; робочого часу і часу відпочинку; оплати праці, гарантій і компенсацій; укладення та виконання галузевих і регіональних угод, колективних договорів; трудових відносин у разі банкрутства та приватизації підприємств;

відшкодування шкоди, заподіяної працівникові каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків; праці жінок, молоді, інвалідів та інших категорій громадян, які потребують соціального захисту; трудової дисципліни та матеріальної відповідальності працівників; виплати працівникам допомоги з державного соціального страхування.

Важливе місце серед органів нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю як юрисдикційних органів в трудовому праві займають: Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки, Міністерство екології та природних ресурсів, Міністерства охорони здоров'я, Міністерство надзвичайних ситуацій.

Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки у межах своїх повноважень організовує виконання актів законодавства та здійснює систематичний контроль за їх реалізацією.

Державна служба гірничого нагляду та промислової безпеки здійснює державний нагляд за дотриманням законодавства про охорону праці. Згідно з Законом України «Про охорону праці» і Кодексом України про надра на неї покладено також обов'язки по здійсненню гірничого нагляду, що включає в себе державний нагляд за веденням робіт по геологічному вивченню надр, їх використанням та охороною, а також використанням і переробкою мінеральної сировини.

Основними завданнями служби є: комплексне управління охороною праці на державному рівні; реалізація державної політики у сфері охорони праці та виробничої безпеки, державний нагляд за додержанням вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, а також за проведенням робіт, пов'язаних з геологічним вивченням надр, їх охороною, використанням і переробкою мінеральної сировини; координація робіт з профілактики травматизму не виробничого характеру; проведення експертизи проектної документації та видача дозволів на введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, об'єктів і засобів виробництва.

Нагляд у сфері використання ядерної енергії, відповідно до ст. 5 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 р., є одним з основних принципів державної політики у сфері використання ядерної енергії та радіаційного захисту.

Державний нагляд за дотриманням норм, правил і стандартів з ядерної та радіаційної безпеки здійснюють Міністерство екології та природних ресурсів України, Міністерство охорони здоров'я України, інші органи державної виконавчої влади згідно з законодавством України.

Органи державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки створюють державні інспекції, на які покладається державний нагляд за дотриманням вимог ядерної та радіаційної безпеки.

Державний пожежний нагляд за дотриманням роботодавцями законодавства про пожежну безпеку здійснюється державною пожежною охороною.

Пожежна охорона створюється з метою захисту життя і здоров'я працівників, підтримання належного рівня пожежної безпеки на підприємствах, в установах і організаціях.

Основними завданнями пожежної охорони є: здійснення контролю за дотриманням протипожежних вимог; запобіганням пожежам і нещасним випадкам на них; гасіння пожеж, рятування людей та надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф і стихійного лиха.

Спеціально уповноваженим центральним органом державної виконавчої влади, що здійснює контроль і нагляд за додержанням санітарного законодавства, державних стандартів, критеріїв та вимог, спрямованих на забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, відповідно до ст. 31 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» є центральний орган виконавчої влади в галузі охорони здоров'я. На сьогоднішній день це - Міністерство охорони здоров'я України.

Державний санітарно-епідеміологічний нагляд - це діяльність органів, установ та закладів державної санітарно-епідеміологічної служби щодо контролю за дотриманням юридичними та фізичними особами санітарного законодавства з метою попередження, виявлення, зменшення або усунення шкідливого впливу небезпечних факторів на здоров'я людей.

Основними завданнями цієї діяльності є:

нагляд за організацією і проведенням підприємствами, установами, організаціями санітарних і протиепідемічних заходів;

нагляд за дотриманням роботодавцями санітарного законодавства; проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи умов праці, гігієнічної регламентації небезпечних факторів і видача дозволів на їх використання.

Державний санітарно-епідеміологічний нагляд за дотриманням органами державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами санітарного законодавства, контроль за проведенням санітарних і протиепідемічних заходів, виконанням програм профілактики захворювань, охорони здоров'я населення у межах відповідних територій здійснюють головні державні санітарні лікарі Автономної Республіки Крим, областей, міст, районів та їх заступники, головні державні санітарні лікарі на транспорті та їх заступники, а також головні державні санітарні лікарі об'єктів з особливим режимом роботи.

Державний контроль за дотриманням законодавства про працю на відповідних територіях здійснюють також місцеві державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських рад.

Нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, органами державного і господарського управління та контролю, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими радами, їх виконавчими органами, військовими частинами, політичними партіями, громадськими організаціями, масовими рухами, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форми власності, підпорядкованості та приналежності, посадовими особами та громадянами здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами (ст. 1 Закону України «Про прокуратуру»).

Предметом нагляду за додержанням і застосуванням законів є: відповідність актів, які видаються підприємствами, установами, організаціями та посадовими особами, вимогам Конституції України та чинним законам; додержання законів про соціально-економічні права і свободи громадян та їх захист, якщо законом не передбачений інший порядок захисту цих прав.

Поряд з державним наглядом і контролем за дотриманням законодавства про працю значне місце займає громадський контроль у цій сфері, який здійснюють професійні спілки, трудові колективи, громадські інспектори тощо.

Відповідно до Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» профспілки здійснюють громадський контроль за виконанням законодавства про зайнятість, виплатою заробітної плати, додержанням законодавства про працю та про охорону праці, створенням безпечних і нешкідливих умов праці, належних виробничих та санітарно-побутових умов, забезпеченням працівників спецодягом, спецвзуттям, іншими засобами індивідуального та колективного захисту, виконанням колективних договорів і угод.

Виходячи з вищевикладеного, з метою забезпечення та проведення в Україні кодифікації трудового законодавства, обговорення проекту нового Трудового кодексу України на високому та якісному рівні, доцільно було б, на нашу думку, у проекті Трудового кодексу України визначити сутність, ознаки та повноваження юрисдикційних органів у трудовому праві, особливості їх правових відносин з іншими суб'єктами.

1. Костюк В. Л. Юрисдикційні органи в трудовому праві: трудовправовий підхід: матеріали науково-практичної конференції [«Трудове право та проблеми соціального захисту населення в контексті правової держави»], (Харків, 24-25 верес. 2010 р.) / Українська асоціація фахівців трудового права. Харк. екон. – прав. ун-т. – Х.: Харк. екон. – прав. ун-т, 2010. – 292 с.
2. Популярна юридична енциклопедія / [Гіжевський В.К., Головченко В.В., Ковальський В.С. та ін.]; під ред. В.С. Ковальського. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
3. Азрimeaн А.Н. Новый юридический словарь / А.Н. Азрimeaн. - М.: Институт новой экономики, 2006. – 1088 с.
4. Крутских В.Е. Юридический энциклопедический словарь / В.Е. Крутских. – М.: ИНФРА, 2001, - Т – VI. – 450 с.